

Jak spojit kritiku s láskou; situace v Theosofické společnosti

Rudolf Steiner

Esoterní hodina, Basilej, 20. září 1912

Mohlo by se zdát, že za současných konfrontací s Theosofickou společností musí pro esoterní život vyvstat zvláště velké obtíže. Neboť nejedna duše se - s ohledem na mnohé věci, jež jsou nyní nezbytné v důsledku vnějšího pohybu, a když vidí, jak momentální těžká doba přímo nutí ke kritice - může ptát, jak je tato kritika slučitelná s rozvíjením pozitivivity, obsaženým a požadovaným v našem základním esoterním cvičení. V průběhu této hodiny se dozvíme, jak je to možné.

Tak, jak je nyní pěstován esoterní život, to dříve možné nebylo; nebylo možné, aby způsobem, jakým se to teď děje u nás, seděl pohromadě velký počet žáků; to dříve nebylo. A právě proti tomuto způsobu současného esoterního života nyní bojují různé síly. Esoterní život musíme brát především s vážností a úctou. Musí nám být jasné, jak nesmírně důležitý je právě krok z exoterního do esoterního života. Exoterní život se esoterikovi musí zvolna jevit v úplně jiném světle.

Vysvětlili bychom si to na příkladu. My všichni se můžeme ve vzpomínce přenést do dětství, do doby, kdy jsme si jako děti hráli a brali tyto hry vážně. Zkusme si položit otázku: Kdybychom si teď jako dospělí chtěli hrát s dětmi, jak by to probíhalo? Jistě, dokázali bychom si s nimi hrát, možná bychom si dokonce dokázali hrát lépe než ony, protože bychom k tomu mohli využít svůj intelekt. Kdybychom se však chtěli do hry skutečně vžít, musela by nastat jedna podstatná věc: museli bychom se k tomu uvést do jiného duševního stavu.

Ve velmi podobném poměru jako dospělý ke hře dětí se ovšem

nachází esoterik vůči vnějšímu životu. Když se od esoterních cvičení vrátí do vnějšího, exoterního života, bude se zvolna učit nahlížet na něj stejně, jako kdyby si chtěl coby dospělý hrát s dětmi. A tak jako se dospělý musí, chce-li si hrát s dětmi, uvést do jiného duševního stavu, cítí se esoterik při přechodu k exoternímu životu uveden do jiného duševního stavu. Esoterik nebude v běžném životě neschopnější, nýbrž [naopak] schopnější a zdatnější, než byl před vstoupením na cestu esoteriky. Přechod od exoterního k esoternímu životu tedy představuje jedinečný zvrát v životě člověka a esoterní život je nutno brát s největší vážností a úctou.

Podívejme se nyní na esoterní život poněkud blíže. Víme, že v důsledku cvičení, která jsme obdrželi, nastávají v našem duševním životě změny, jak byly popsány v mnichovských přednáškách (srpen 2012). Tyto změny jsou různého druhu. Sílí tak vášně, které měl člověk už dříve. Staré sklony, pudy a vášně, o nichž si člověk myslel, že je již překonal a odložil, se opět vynořují z hlubin duševního života a s vehemencí se znovu prosazují. Anebo esoterik, aniž by si při tom něco pomyslel, dělá něco (a sice často), za co by se byl před zahájením svého esoterního školení zcela jistě styděl nebo co by byl vůbec neudělal. Dále se oproti dřívějšímu zesilují sympatie a antipatie k osobnostem a celý duševní život je rozbořen. Zkrátka, člověk vlastně teprve teď poznává, jak je v základu své duše uzpůsoben, teprve teď se učí skutečnému sebepoznání. Přísné sebeovládání a rázná sebekázeň jsou proto pro esoterního žáka nevyhnutelné.

Jestliže se ve cvičeních s trpělivostí a energií pokračuje, mohou být změny v duševním životě, které nastávají po zahájení esoterního školení, i následující. Není nutné, aby se hned během koncentračních a meditačních cvičení nebo v návaznosti na ně dostavily zážitky zvláštního druhu. Může tomu být docela dobře i tak, že cvičení odezní, aniž by se projevilo něco zvláštního, a žák se opět v klidu věnuje svým exoterním činnostem. Jen si zde musí uvědomit a pochopit jednu věc, že totiž první prožitky mohou být velmi jemné a subtilní. Tak jemné a subtilní, že je lze zpozorovat jen při vynaložení jisté pozornosti. Může tomu být například tak, že esoterik během

svých každodenních činností náhle pojme myšlenku, která jako by vyskočila z jeho jiného myšlenkového života a která zjevně do každodenního života nepatří, myšlenku, která se zabývá jeho vlastní podstatou. Není-li [vynaložena] dostatečná pozornost, pak se taková myšlenka nepozorovaně mihne kolem.

Je tedy důležité a nezbytné, abychom byli dostatečně pozorní a povšimli si takových myšlenek, které jako by nezapadaly do běžného myšlenkového života, a abychom si při tom uvědomili, že myšlenky (mohou to být i groteskní myšlenky) se v naší duši vynořují, aniž by se na tom podílelo běžné bdělé vědomí Já. Poznáváme pak, že za naším běžným Já žije něco, o čem jsme dosud nic nevěděli, že za tímto Já je činné něco, co sprádá myšlenky. Jestliže budeme k těmto myšlenkám, nezapadajícím do běžného života, směřovat stále větší pozornost, budou se objevovat stále častěji, až je nakonec můžeme prožívat podle vlastní libovůle. Žák potom jakoby vědomě skrze bránu vidí, že toto sprádání tu je vlastně vždy, že se tu ustavičně sprádá to, co obvykle nazýváme myšlenkovým tělem. Neustále se, aniž by si toho byl člověk obvykle v běžném životě vědom, pracuje na tomto myšlenkovém těle.

Každý žák jednou dospěje k tomuto prožívání, jen když bude trpělivě a energicky dále pracovat. K takovým prožitkům však nedospěje, jestliže se svými cvičeními přestane. K tomu, aby ustal s prací [na sobě] a přestal s cvičeními, mohou žáka přivést překážky vnějšího i vnitřního života. Na jedné straně mohou vyvstat ve vnějším životě obtíže, které se staví proti esoternímu životu, na druhé straně může ze slabosti a pohodlnosti vzejít odpor, který zabrání pokračování esoterní práce. Nechá-li se žák určovat takovýmito překážkami a v cestě nepokračuje, zůstanou mu sice plody dosavadního esoterního úsilí, nemůže však pokročit dále. Při správném pěstování esoterního života se taková slabost dostavit nemůže, poněvadž právě v průběhu našeho esoterního úsilí se stále více rozvíjí pevnost, stálost a vytrvalost, jež zabrání opuštění nebo zvrácení jednou pojatého rozhodnutí.

Jestliže tedy žák energicky a trpělivě pokračuje ve cvičeních, jež

mu byla dána, a po vykonání meditace si vytvoří [vnitřní] ticho, v němž je vědomí zcela prázdné, a klidně vyčkává, zda se mu bude chtít zjevit něco z duchovního světa, povede takováto stálá a trpělivá práce pozvolna k prožitkům z duchovního světa. Důležité při tom je i duševní rozpoložení, s nímž žák zjevení z nadsmyslového světa přijímá. Na každou myšlenku, na každý prožitek [pocházející] z nadsmyslové oblasti má žák odpovědět pocitem vděčnosti vůči božsky-duchovním hierarchiím. Takovéto pocity vděčnosti má rozvíjet stále více a intenzivněji; jejich upřímné pěstování ulehčuje zjevením jejich vstup a přivádí žáka kupředu. Musíme být vděční už jen za to, že cvičení vůbec smíme provádět. Žák se musí uvést do nálady modlitby, jež ho připraví na to, aby náležitým způsobem přijal zjevení z duchovního světa. Jestliže se mu naskytne prožitek z duchovního světa, musí si říci a jasně si uvědomit, že je mu tady něco z duchovního světa z milosti darováno.

Když se na základě takového duševního rozpoložení podíváme na to, co tady u nás ve střední Evropě vplynulo během posledních deseti let do exoterního i esoterního theosofického života, musí nám do vědomí mocně vstoupit [poznatek], že v průběhu těchto let nám díky milosti Mistrů bylo předáno množství duchovních pravd. Za tuto dobu nám bylo svěřeno nesmírné duchovní bohatství a pro nejednu duši je obtížné přijmout a obsáhnout všechno, co bylo v posledních letech řečeno například jen o čtyřech evangeliích. Ba některé duše - a budiž to řečeno s plnou odpovědností - se vůči tomuto vydávanému bohatství moudrosti chovají dokonce odmítavě a dávají vůči němu najevo svou nevoli. Takové chování je pochopitelné, protože, a to je nutno přiznat, zvládnout dané nauky není nijak snadné. Je však naším úkolem pracovat se ke stále obsáhlejšímu porozumění Kristu a hlouběji a hlouběji pronikat do mystéria na Golgotě. Do něj vplynula veškerá moudrost uplynulých dob, všechna zvěstování kupříkladu Krišny a Elijáše. Proto nesmíme ochabovat, nýbrž musíme se vzchopit, ochotně spolupracovat, učit se a zase a zase se učit. Stránku za stránkou si musíme osvojovat jednotlivé cykly a nesmíme ochabnout.

Naše nynější obtížná situace se proto z esoterního hlediska jeví zhruba takto: Častokrát již bylo poukazováno na to, že velmi dobře víme, že Země je bojištěm různých mocností. Před nedávným jsme v mnichovském cyklu (srpen 1912) znovu viděli a slyšeli, jakým způsobem mohou luciferské a ahrimanské mocnosti získávat vládu nad lidmi. Co si říkají tyto mocnosti? Říkají si: Jsou liknavé duše, které nechtějí držet krok s tím, co plynulo shůry z duchovních světů. Na nich můžeme začít pracovat, ty můžeme lapit. - Tak se tyto bytosti zmocňují takovýchto duší a stahují je z cesty, když je uvádějí v klam a omyl a dělají z nich nástroje jejich protivníků. Avšak naší cestou, jestliže usilovně spolupracujeme* a neochabujeme, je přímá linie od Krišny - pokud nechceme jít dále nazpět - přes Buddhu, Elijáše a Jana ke Kristu. Útokům nepřátelských mocností, jež se pokoušejí zastavit esoteriky v jejich vývoji, odoláme tehdy, budeme-li vážně usilovat, budeme-li vynakládat úsilí, sílu myšlení a čas na to, abychom porozuměli všemu, co bylo a bude řečeno o Kristu a události na Golgotě. Avšak všichni, kdo ochabnou a nechtějí držet krok, podlehnou útokům protivnických mocností. Jsou to oni, kdo se stávají protivníky našeho hnutí a jsou zdrojem odporu, jehož narůstání jsme mohli zřetelně pozorovat již po několik let.

Co musí esoterik kromě toho zvláštní měrou pěstovat, je cit pro pravdu. Za žádných okolností nám nikdy nic nesmí zabránit v tom, abychom svobodně a otevřeně říkali pravdu. Každý pokus ohnout pravdu si člověk musí zase odpykat. Bylo by ohavné, kdyby kvůli zásadě bratrství v Theosofické společnosti mělo být někomu bráněno v tom, aby mluvil pravdu, a to i kdyby tato pravda byla jiná než to, co říká osobnost, kterou mnozí uctívají. Jistěže v Theosofické společnosti, v níž máme podle rady Mistrů zatím zůstat, mohou být zastoupena všechna mínění. To je samozřejmé. Není však dovoleno, aby o tom, co říkáme, bylo rozšiřováno něco úplně jiného, než co bylo skutečně řečeno. To se stalo před nedávným v jednom theosofickém časopise. Práví se v něm něco, co vypadá jako

* V něm. orig. *mitarbeiten*, nikoli *zusammenarbeiten*, tzn. spolupracovat na něčem, podílet se na něčem, nikoli pracovat společně ve skupině, (pozn. překl.)

karikatura toho, co jsme skutečně řekli. Je snadné a pohodlné tímto způsobem také říci: To, co se říká v Německu, není správné. Křesťanství je tu vykládáno nesprávně. Obrat'te svůj zrak k blízké budoucnosti a čekejte, až se objeví velký učitel; ten vám pak už všechno řekne.

Na to lze odpovědět jedině: Jestliže se takovýmto způsobem poukazuje na velkého učitele, pak zcela jistě nepřijde. Pro pochopení bude stačit, poukážeme-li na to, co bylo předtím řečeno o předpokladech pro zasahování luciferských a ahrimanských bytostí. V uvedeném chování nacházíme tyto předpoklady pro přístup oněch mocností. A skutečně jsou to tyto nepřátelské mocnosti, které způsobují, že něco takového, jako to, co bylo uvedeno, může být a je řečeno v Theosofické společnosti; jsou to ony, kdo stojí za takovými slovy. Jestliže pak, poté co toto poznáme, ve službě pravdě s krvácejícím srdcem kritizujeme, a to tak, že tím není dotčena a nijak se nezmenšuje láska k osobnosti, o niž se jedná, potom se nedopouštíme chyby, byť by tomu tato osobnost nerozuměla a naši odpověď považovala za útok. To nevádí. Dokážeme-li to spojit, abychom nedali utrpět lásce k této osobnosti, když s krvácejícím srdcem říkáme pravdu, pak jednáme správně a pak také správným způsobem překonáme objevující se obtíže.

Tak jsme došli k poznání, že propojíme-li exoterní a esoterní [poznatky] a získáme přehled, vyplyne z toho pro nás jednota. Museli jsme se snažit získat tento přehled, abychom našli jednotu. Jako si ten, kdo poslouchá vždy jen jednotlivé tóny, nemůže osvojit porozumění symfonii, ale nalezne tímto způsobem nanejvýš arabský tónů, a jako symfonii správně porozumí jen ten, kdo pohyb celého množství tónů pojme a procítí jako jednotu, tak také my poznáme, že vedle exoterně nezbytné kritiky nynějšího dění v naší společnosti přece jen můžeme zachovat a provádět naše cvičení positivity, dokážeme-li na základě obsáhlého přehledu nalézt ono jednotné hnutí prosvítající událostmi. Pak se nejenže nebudeme muset obávat oslabení svého esoterního života, vezmeme-li si k srdci to, co bylo řečeno, nýbrž můžeme dokonce doufat v jeho posílení a toto posílení

očekávat.

Dbejme však na to, aby se do našich snů nebo našich svátých meditací nevměšovaly pocity antipatie. Stane-li se to, musíme je z nich dostat ven. A učme se spojovat pravdu s láskou.

Tak i ze současné situace Theosofické společnosti vidíme, jak se za vším smyslovým nachází to nadsmyslové. To je také vedle mnohého jiného obsaženo v průpovědi:

V duchu spočíval zárodek mého těla ...

GA 266/II